

Д.В. Трохимчук

D. V. Trokhymchuk

ФРЕЙДИСТСЬКІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ПРАВА

Abstract. The author traces the interrelations and influence of the factors outlined in the Freudism on the content and the functioning of right in the modern society and their representation in the legislation. In particular, the attempt is made to apply the Freudism to the gender analysis of criminal right by the example of the relevant positions of Ukraine's Criminal Code.

Фрейдизм – це загальна назва різних шкіл і напрямів, метою яких є застосування психологічного вчення Зігмунда Фрейда для пояснення різних явищ, які стосуються людини, взагалі людства, культури і т. ін.

Відомо, що спочатку фрейдизм виник на основі концепції пояснення й лікування неврозів як явища, обумовленого взаємодією безсвідомої сфери людини із свідомою, впливу цієї взаємодії на поведінку, на процес саморозвитку особистості, яка потрапила в конфліктну ситуацію. Та згодом об'єкт дослідження значно розширився.

Навіть зараз, майже через 70 років після смерті Фрейда, не спадає інтерес і не вщухають суперечки відносно його вчення.

Тема взаємодії чинників, що визначають поведінку людини, її правосвідомість, дуже важлива й актуальна. У сучасних умовах правові норми та законодавчі акти, що приймаються і діють в Україні, потребують удосконалення та приведення у відповідність з потребами нашого суспільства. У цьому процесі неможливе ігнорування, як за радянських часів, вчення З. Фрейда.

Тож мета цього дослідження – виявити у праві, яке має прямий зв'язок з усіма іншими чинниками суспільного розвитку, “психологічні корені”, що може допомогти суб'єктам суспільної діяльності, особистостям розібратись у собі перед тим, як приймати якісь важливі життєві рішення. Певні аспекти цієї проблематики розглядаються в працях багатьох дослідників.

Наприклад, у праці К.Е. Ігошева “Типологія личности преступника и мотивация преступного поведения” досліджуються проблеми характеристики особистості злочинця; значну увагу приділено диференціації кримінальної відповідальності і покаранню неповнолітніх, проблемам законодавчого визначення віку настання кримінальної відповідальності і описано кримінально-правове значення віку для диференціації відповідальності [2].

Автори І.І. Котюк та О.М. Костенко у праці “Кримінальне, кримінально-процесуальне та кримінально-виконавче законодавство України. Гендерна експертиза” простежують гендерні аспекти в плані кримінальної відповідальності злочинців чо-

ловічої і жіночої статі, також увагу приділено проблемам гендерної рівності в плані кримінально-правової охорони потерпілих чоловіків і жінок від злочинних посягань [3].

А.В. Волошенюк у праці “Правовий нігілізм” досліджує форми, причини, наслідки правового нігілізму. Велику увагу приділено методам вирішення цих проблем на загальнотеоретичному рівні [1].

Дослідники А. Марцинкевич, В. Романішин, С. Логінова у праці “Права людини та громадянина і судово-правова реформа” розглядають права людини і громадянина, також причини недотримання і порушення цих прав [4].

Згідно з Фрейдом, в основі безсвідомого лежать сексуальні інстинкти (лібідо), які мають пряме відношення не тільки до багатьох психічних дій людини, але й до більшості історичних подій і різних суспільних явищ, прадавні конфлікти в глибинах психіки людини стають витокком і змістом моралі, науки, релігії, держави, права, війн і т.п. Процес, коли сексуальне лібідо витісняється й трансформується в інші вияви, у Фрейда дістав назву сублімації. Багато науковців вважають, що сексуальне лібідо має прямий вплив лише на фізичні і практичні явища: науку, право і т.д. Що ж до, наприклад, моралі, релігії, то тут роль грають не тільки сексуальні фактори, а й щось інше, що, можливо, прямо стосується того, що в людини є свідомість – найвища точка опори, що надає людині здатність не лише спілкуватись, творити, але й розуміти навколишній світ, змінювати його, а не просто коритися законам природи й діяти згідно з інстинктом самозбереження. Що ж до релігії, то тут взагалі інша ситуація. Наприклад, ченці дають обітницю не одружуватись і не “знати” жінки. Вони стараються приглушувати свої сексуальні потяги, отже, на них діє не лібідо, а щось інше.

Вважаємо, що така точка зору в головному збігається з ідеями неофрейдистів, які головним фактором бачили не тільки сексуальне лібідо, а й, наприклад, міжособистісні стосунки, при яких основну роль відіграють не організм і його потреби, а громадсько-культурні чинники.

Фрейдизм з початку свого існування не являв чогось єдиного: подвійне ставлення самого Фрейда до безсвідомого, в якому він бачив одночасно джерело і творчих, і згубних тенденцій, призвело навіть до пояснення самим Фрейдом деяких процесів дещо незрозуміло. Уже серед найближчих учнів Фрейда виникла суперечка про те, що потрібно вважати основним двигуном психіки людини. Якщо у нього таким є енергія безсвідомих психосексуальних потягів, то в А. Адлера та в заснованій ним індивідуальній психології цю роль відіграє комплекс неповноцінності, в школі аналітичної психології К. Г. Юнга першоосновою вважається колективне безсвідоме та його архетипи, а для О. Ранка вся людська діяльність підпорядкована пережиттю першооснови – травми народження.

Геній Фрейда найбільше розкривається в психоаналізі [6].

Психоаналіз – частина психотерапії, лікарський метод дослідження, розвинутий З. Фрейдом у кінці XIX – поч. XX ст. для діагностики й лікування істерії. Потім він був розвинений Фрейдом у психологічну доктрину, спрямовану на вивчення невидимих зв'язків і основ людського душевного життя. Різні патологічні уявлення, найбільш – сексуальні, витісняються із сфери свідомого та діють на людину вже із без-

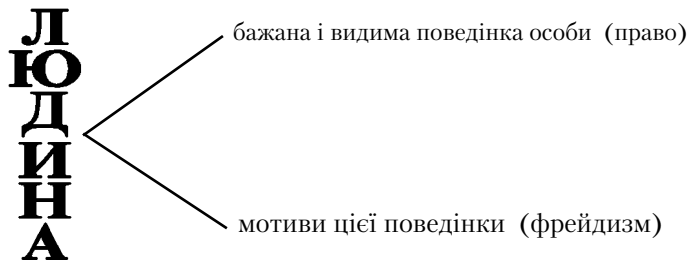
свідомого. У дії таких витіснених комплексів і бачили причину забування, хибних вчинків, неврозів, дотепів і т. д.

Які ж висновки можна зробити? За Фрейдом, безсвідома сфера має безпосередній вплив на свідоме життя людини й намагається всіляко показати себе та проявляється у снах, у вигляді обмовок, дотепів і т.д. Безсвідоме знає про нас більше, ніж ми можемо уявити в реальному часі. Тому потрібно розуміти ці глибинні психічні процеси, бо це допоможе тримати “Id” і “Ego” в гармонії, загальному еталоні нормального існування [9].

Фрейдизм і право: що може бути спільного між психологією і юриспруденцією – такими різними, на перший погляд, сферами. Як було сказано вище, згідно із З. Фрейдом, безсвідоме і його основа – сексуальне лібідо має прямисінький вплив на мораль, науку, релігію і, в тому числі, право.

Психологія є дуже сильною “штукою”, а метод гіпнозу дає можливість прямо на неї впливати. Тож хоча право являє собою дуже точну і строгу сферу і включає в себе вимогу повного йому підкорення, але є правопорушення. Отже здійснення права певною мірою пов'язане з психологічними настановами та ціннісними орієнтаціями суб'єкта.

Фрейдизм вивчає мотиви поведінки особи, а право намагається формувати і спрямовувати бажану для більшості поведінку. Тобто в цьому випадку сполучною ланкою між психологією та юриспруденцією є практична діяльність людини.

Для розбудови правової держави та громадянського суспільства в Україні важливим є формування правосвідомості та правової культури населення. Тому великого значення набувають правове виховання й правова освіта. А правосвідомість прямо пов'язана з психологією людини, оскільки є вельми важливою складовою свідомості. Чим ґрунтовніша правова освіта, правові психологічні настанови батьків, вчителів, тим і здійснення права суб'єктом буде чіткішим.

Думається, є всі підстави поставити таке запитання: навіщо людині взагалі право, де воно взялося? За Фрейдом, людське лібідо дуже могутнє, тому просто жити за інстинктом самозбереження і законами природи, як тварини, людина не змогла, тож унаслідок сублімації сексуальне трансформувалось в інші аспекти життєдіяльності: право, релігію, культуру і т. д.

В основі однієї з теорій виникнення держави лежить думка З. Фрейда про сексуальні інстинкти людей, які трансформуються в інстинкт влади. Адже, наприклад, у

давнину, коли з'явилася кровноспоріднена сім'я, з'явилась і керівна роль батька. Поступовий перехід від кровноспорідненої сім'ї до екзогамної, поява роду спричинили принципово нові відносини між родами і появу нових форм влади. Ці всі сексуальні аспекти: кровноспоріднена сім'я та наслідки її становлення, тобто нові взаємини між родами, стали одним із чинників появи влади, пізніше держави, права і т. д. Тобто, пройшов процес сублімації.

Суспільні відносини первісного суспільства регулювалися нормами первісної моралі, звичаями і традиціями, релігійними нормами та заборонами.

Одну з визначальних ролей відіграло табу [8, с. 17]. З одного боку, воно означає святий, освячений, з іншого – нечистий, заборонний. Багато послідовників фрейдизму вважає табу найдавнішим неписаним кодексом законів людства. Але для сучасної людини, як писав Фрейд, ця система заборон не може бути добре зрозумілою.

Сучасна людина звикла до того, що при порушенні якогось закону, будь-якому правопорушенню кара за злочин може настати у вигляді судового вироку, а може й не настати. Можна піти корупційним шляхом і підкупити, наприклад, суддю. Існують також різні форми тиску, групи лобізму, які впливають на законодавця та вирішують різні проблеми на свою користь.

У системі заборон первісного суспільства це було неможливо. Основою табу вважали чародійну силу, яка наявна у людей і духів. От приклад самого З. Фрейда: порушник табу, який з'їв заборонену тварину, впадає в глибоку депресію, чекає своєї смерті й таки вмирає.

Однак між сучасним правом і давнім табу є і певна схожість. Як можна уникнути кари за порушення якогось закону, так само можна уникнути і різних небезпек, які загрожують за порушення табу: завдяки покаяттю й релігійним різним церемоніям. Право захищає все рухоме і нерухоме майно, життя і гідність людей, тобто всі сфери життєдіяльності. Цілі табу також дуже різнобічні: охорона важливих суб'єктів, захист слабких, охорона важливих життєвих актів (шлюб, роди і т. д.).

Первісні люди (як і деякі племена сучасності) виконували різні соціальні норми добровільно, без спеціального примусу, що притаманний державі. Право виникло, попри низку багато різних інших причин, також внаслідок переростання мононорм (первісних звичаїв, традицій, моралі) в юридичні норми.

Від тих часів право поділяється на дві гілки:

право природне, загальносоціальне, що включає в себе невід'ємні права людини, права нації, народу, людства;

право юридичне, що встановлюється чи санкціонується державою. Тобто юридичне право виникло разом із появою держави.

У цьому контексті доречно буде пригадати теорію природних прав, яка прямо поєднана із системою табу і тотемізму.

Природні права завжди конкурували з позитивним правом, тобто юридичними нормами, санкціонованими державою. Право на життя, свободу й т. д. завжди існувало та зародилося, мабуть, водночас з нормами первісної моралі, табу й т. д.

Слід сказати, що вся психоаналітична теорія ґрунтується на нормах природного права. Людина є не тільки біологічною істотою, а й духовною, тому її духовне, або

психічне, життя також є відображенням життя Всесвіту. А все, що діється навколо людини, шляхом “відеозапису” відбивається у психіці людини. Місцем збору такої інформації є безсвідома зона.

Індивідуальність природно-правових норм пояснюється, передусім, тим, яку інформацію людина отримала і засвоїла. Якість і кількість життєвої інформації залежить від активності життя людини, соціального статусу, духовної культури і т.д. Тобто людина має можливість на кожному кроці засвоювати негативно або позитивно інформацію, яка відображається в її свідомих або безсвідомих діях.

Тож формування індивідуальних природно-правових норм здійснює через посередництво того, що представниками фрейдизму було названо передсвідомою зоною. Якщо інформація потрапила в цю зону, то вона буде поміщена або у свідомості, або в безсвідомості.

У житті людини роль передсвідомої зони грає її налаштованість на життя: з позицій зла, добра і т.д. Якщо людина ставить до світу з позицій добра, то у свідомості й безсвідомості завжди буде нагромаджуватися позитивна інформація. В іншому ж разі відображається тільки негативна інформація та з'являються побудники порушити правові норми.

Отже, сприйняття людиною норм природного права характеризується культурою підсвідомості.

Тотемізм також пов'язаний із правом, оскільки встановлював певні заборони, обов'язки для членів одного тотема.

Тотем – це певна тварина, рослина чи сила природи, яка виступає для роду, племені об'єктом релігійного поклоніння. Члени одного тотема зв'язані між собою обов'язком шанувати його та захищати [8, с. 4].

Як писав Фрейд, багато що привертає увагу психоаналітика до системи тотемізму, як-от, наприклад, те, що “члени одного і того ж тотема не повинні вступати один з одним в інтимні стосунки, а значить і одружуватись також не мають права” [8, с. 5]. За порушення цієї заборони винний карається всім племенем.

Це неписане право (табу, тотемізм) діяло набагато краще, ніж сучасне позитивне право.

На окрему увагу заслуговує таке поняття, введене З. Фрейдом, як тяга, потяг до чогось (межове утворення між фізичним і психічним). Причому з 1920-х рр. Фрейд почав ділити такий потяг на два види: тяга до життя, метою якої є збереження і підтримання життя у всіх його аспектах (сексуальна тяга і самозбереження також належать сюди), і потяг до смерті, тобто безсвідомі тенденції до самознищення і повернення в неорганічний стан.

У такому разі зрозуміло, чому сексуальне лібідо породжує сублімацію: бо належить до тяги до життя.

Але як тоді пояснити тягу до смерті? Адже цей бік людської психіки і потягів зовсім перекреслює аспекти людського життя, тобто мораль, державу, право. Яку ж роль тоді відіграє ця тяга?

Спробуємо розглянути цю проблему.

Фрейд у свій час висунув теорію про два принципи психічної діяльності. Вищу тенденцію, якій підкоряються всі психічні процеси, було названо принципом задово-

лення. І рамки цього задоволення практично безмежні. Тому необхідність пристосування до життя викликає потребу в точному розумінні зовнішнього світу. Саме цим і вводиться новий принцип душевного функціонування – принцип реальності. Тобто задоволення, так задоволення, але пізніше [7].

А ось тут у думках З. Фрейда і проходить розбіжність. Найперше навіть від принципу задоволення, на думку автора психоаналізу, як це не парадоксально звучить, є тяга до смерті, що є основним принципом органічного життя. Типовим прикладом цього потягу можна назвати садизм. А йому протистоїть, як уже зазначалося, тяга до життя.

Можливо, тяга до життя породила в людині відчуття її природних прав (на життя, свободу і т.д.). А тяга до смерті дала зрозуміти людині слабкість і нікчемність буття людського, що й породило потім позитивне право, яке, як щит, захищає людину, але весь час тріщить під ударами антоніма до слова життя.

Право і правопорушення, звичайно, дуже пов'язані між собою. Злочинну поведінку пояснити дуже важко. Можливо, це вищезгадана жага до смерті. Злодіяння – це соціально-політичне явище, а не клінічний стан. Закон визначає його як поведінку, яка приносить зло в громадське життя. Як же все-таки пояснити причину порушення закону?

Соціальні норми як регулятори соціальної взаємодії існують об'єктивно стосовно людини. У процесі соціалізації особистості соціальні норми інтеріоризуються в елементи системи саморегуляції поведінки, формують рівень культури особистості. Водночас, далеко не всі нормативні вимоги соціального оточення і далеко не для всіх людей соціальні норми стають регуляторами поведінки. Тобто суспільство намагається врегулювати поведінку своїх членів, але зробити це у повній мірі не вдається.

Унаслідок різноманітних причин духовного, економічного, політичного характеру в суспільстві завжди є люди з девіантною поведінкою.

Один із засновників теорії структурного функціоналізму американський соціолог Р. Мертон розробив класифікацію девіантної поведінки, основною причиною якої він вважав розрив між цілями суспільства та соціально прийнятними засобами досягнення цих цілей. Більшість членів суспільства визнають пануючі у ньому норми і цінності, прагнуть реалізувати їх легальними засобами, тими, що схвалюються суспільством.

У періоди, коли суспільні відносини зазнають суттєвих трансформацій, у кризові моменти розвитку суспільства прояви девіантної поведінки збільшуються.

З точки зору антропологічної школи кримінального права, засновником якої є Ч. Ломброзо, достатньо було б звернутись до його праці “Злочинна людина”, в якій розкривається теорія природженого злочинця. Але фрейдизм пояснює причини правопорушень не так. З. Фрейд висунув гіпотезу про походження обов'язку. Внаслідок відображення в психіці людини настанов людства, які сприймаються як батьківська влада, з'являється ідеал, до якого людина вважає себе зобов'язаною рухатись. Не має значення, що йдеться не про юридичний обов'язок, а про моральний, оскільки в примітивному суспільстві, на першопочатку, ці зобов'язання ще не були відділені одне від одного.

До того ж слід сказати, що людство, маса, завжди якимось по-своєму впливали на окрему людину. Як писав З. Фрейд, у психології залишилося ще одне завдання: вона має пояснити той факт, що вже свідомий індивід відчуває, мислить і діє інакше, коли потрапляє в масу людей [5].

Цьому є багато пояснень. Одним із них є те, що в людині закладена сприйнятливості до навіювань збоку. Отак і виходить, що люди порушують закон, інколи й невинні, підпадаючи під вплив невидимого гіпнотизера.

Отже, причиною правопорушень можуть бути: не втілені в життя бажання і по тяги; тяга до смерті; вплив маси на індивіда або навіювання з боку іншої особи і т.д.

Право розрізняється з двох точок зору: позитивістської і соціологічної. Прийнятнішою, вважаємо, є соціологічна версія права, коли перед тим, як засудити злочинця, суд розгляне всі аспекти скоєння злочину, візьме до уваги всі найменші нюанси справи і обов'язково – психічні пояснення скоєння злочину. Адже причини скоєння злочину не завжди і не обов'язково всі прямо залежать від практичного злочинця. Що ж стосується позитивістської концепції, то тут набагато простіше: як написано, наприклад, в кримінальному кодексі, то так і буде. Але цей спосіб є менш демократичним і має вельми опосередкований зв'язок із психікою людини.

Не можна пояснити право поза соціальним полем та такими зумовлюючими чинниками суспільного розвитку, як культура, релігія й т. д.

Людська культура, як писав З. Фрейд, те, в чому людське життя піднеслось над своїми біологічними потребами, звичайно була придумана людьми. При цьому, з огляду на всю історію людства, складається думка, що культура є дещо нав'язане більшості меншістю.

Як уже говорилося, маса людей стає сліпою у своїх поглядах, маніпульованою в думках і діях. Тому в цьому випадку психіка індивідів сильніша, ніж більшості. Виходить, що тоді і право так само нав'язується меншістю, а маса людей не в силі цьому протистояти. У багатьох випадках громадянське суспільство, що включає можливість впливати на владу, просто не існує.

Право ділиться також на казуальне та абстрактне. Ніколи не можна допустити, щоб меншість творила абстрактне право, яке дозволяє маніпулювати, наприклад, владі законами, трактувати їх на свій розсуд.

Казуальне ж право передбачає повну деталізацію, наприклад, правопорушення і покарання за нього.

Але за Фрейдом, у більшості випадків маса не в змозі виробляти якісь практичні рішення, її дії часто позбавлені логіки, й вона підкоряється стереотипам і догмам меншості.

За своїм світоглядом З. Фрейд був атеїстом, але релігія все ж відіграла певну роль у його наукових побудовах. “Релігійне вчення не такий предмет, над яким можна посміятись, як над будь-яким іншим”, – зазначав він.

Узагалі вся культура, за Фрейдом, будується на релігійних вченнях. Усі заповіді – “Не вбий”, “Не вкради” тощо – це ті ж самі правові норми і зобов'язання. Тільки в релігії за порушення їх настає “кара божа”, а в праві – штраф, в'язниця або інше покарання. Тому Фрейд писав: “Якщо людей навчать, що не існує могутнього і все-п-

раведного Бога, не існує божественного світоладу і майбутнього життя, то вони відчують себе вільними від усякого обов'язку підкорятися постулатам культури. Кожний почне слідувати своїм асоціальним, егоїстичним потягам, чинити насильства, знов почнеться хаос, який ми стримували багатотисячолітньою працею культури.”

Релігійні норми не ставлять одну людину вище над іншою – всі рівні для Бога, і кара буде для всіх без винятку. А в правових нормах завжди можлива спекуляція; певний клан, каста, об'єднання людей завжди намагаються ставити себе вище за інших. То чи не є релігійні канони тим ідеалом, до якого прагнуть бідняки і які є одним із першопочатків права?

Багатство, сила грошей і влади породжують викривлені форми правосвідомості. Так, колосальний технічний прогрес, функція американського долара як світових грошей, значне збагачення американської нації призвели до того, що останні мають змогу багатьма способами задовольнити свої життєві сексуальні та будь-які інші потреби і потяги. Багатом із таких пересичених людей уже не треба підкорятись законам сублімації і переводити своє сексуальне лібідо в інше русло. Настає невроз нації, який перетворює її на суспільство з внутрішнім світом первісних людей...

Небезпека життю всіма людьми сприймається однаково, принаймі так було раніше. Саме вона сприяла об'єднанню людей в суспільство, яке забороняє індивіду вбивати, але яке залишає за собою право вбивства того, хто переступить через цю заборону. Так, за Фрейдом, з'являється юстиція і система покарання. Однак будь-який атеїст погодиться із З. Фрейдом і скаже, що ми не підтримуємо цього раціонального пояснення заборони на вбивство, але говоримо, що заборона пішла від Бога.

Представники фрейдизму вважають, що краще взагалі вивести Бога з гри і визнати, що поява всіх культурних установ має людське походження. Тільки тоді люди змогли б зрозуміти, що закони, право створені не тільки для їх контролю, а й для служіння їм. Вони почали б ставитися до законів краще, замість їх порушення, ігнорування, ставили б за мету їх покращення і більшу інтеграцію в людське життя.

Таким чином, бачиться можливим і доцільним відстеження реальних взаємозв'язків і впливу чинників, окреслених у фрейдизмі, на зміст і функціонування права в сучасному суспільстві та їх врахування у законодавстві.

Для прикладу розглянемо деякі положення Кримінального кодексу України, які стосуються проблеми гендерної рівності. Адже хоча біологічно чоловіки і жінки різні, однак сторони їхньої психічної діяльності більш-менш схожі. Все ж таки чому тоді природне право – рівне для всіх, а в позитивному праві можна знайти гендерну нерівність?

У Кримінальному кодексі України гендерний аспект реалізується, передусім, у вигляді застосування кримінальної відповідальності чоловіків і жінок за вчинені ними злочини. Як свідчать факти, на даний час співвідношення жіночої і чоловічої злочинності становить приблизно 1:6. При цьому відмічається тенденція до зростання питомої ваги жіночої злочинності в загальній масі злочинів в Україні [3, с. 61].

Слід мати на увазі також необхідність розглядати гендер у двох аспектах: у плані його відображення в чинному кримінальному законодавстві і його відображення в практиці застосування чинного законодавства.

Кримінальний кодекс в цілому реалізує гендерні принципи, сформульовані в Конституції України та міжнародно-правових документах. Зокрема, в ст. 161 КК України передбачається кримінальна відповідальність за “пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками... статі...”. Однак, у плані реалізації цього положення на практиці слід зауважити, що реалізується воно не повною мірою.

Проте КК України має також недоліки, котрі зумовлюють порушення гендерної рівності. Зокрема, мова чинного КК України є, так би мовити, “чоловічою”, начебто більшість норм цього кодексу стосуються лише чоловіків (наприклад, вживання слів, як правило чоловічого роду: “потерпілий” і т.п. Потребують гендерного вдосконалення зокрема ст. 57 (виправні роботи) і ст. 172 (грубе порушення законодавства про працю) та ряд інших статей КК України.

Вирішення цих та інших проблем потребує розробки адекватного методологічного інструментарію, використання якого дозволило б вирішити ці проблеми.

Вважаємо, що у правознавстві і сьогодні не існує чітко розроблених теоретичних засад, які дозволили б дати відповідь на одне із основних гендерних питань: як слід забезпечити рівність прав чоловіків і жінок, які не є однаковими за своєю біологічною природою? Можливо, потрібні два кримінальні кодекси – окремо для чоловіків і для жінок? А може, відповідь потрібно шукати не в їх біологічній відмінності, а в психічних особливостях життєдіяльності?

Думається, що досить ефективним для вирішення цих питань може виявитись принцип соціального натуралізму.

Принцип соціального натуралізму полягає в тому, що поряд із фізичною формою природи і біологічною формою природи визнається існування соціальної форми природи, яка є вищою формою розвитку фізичної та біологічної форм природи. З цього принципу випливає:

- Біологічну різницю між чоловіком і жінкою неможливо усунути соціальним вирівнюванням.
- Соціальну рівність чоловіка і жінки не можна порушувати через біологічну різницю.

Тому видається доречним поєднати фрейдизм із усіма вищеназваними принципами.

Соціальний натуралізм дозволяє належним чином оцінити також роль психоаналітичної концепції, запропонованої З. Фрейдом, в методології гендерного аналізу кримінального права.

Проблему співвідношення в гендері маскулінності і фемінності сучасний словник з психоаналізу тлумачить таким чином: “Маскулінний, маскулінність стосується партнерів по поведінці, настановах тощо, які розглядаються як психологічні вторинні статеві ознаки чоловіка. Класичній теорії властиво припускати наявність невід’ємного внутрішнього зв’язку маскулінності з активністю, агресивністю, садизмом та суперництвом... Фемінний, фемінність стосується партнерів по поведінці, настанов тощо, які вважаються психологічними вторинними статевими ознаками жінки. Класична теорія схильна вважати, що фемінність має суттєвий

зв'язок з пасивністю та мазохізмом, і жіноча психологія центрується навколо труднощів, пов'язаних з прийняттям безпорадної позиції". На думку З. Фрейда, "психоаналіз можна застосовувати до історії культури, науки, релігії і міфології точно так, як до вчення про неврози". Більше того, Фрейд вважав, що психоаналіз покликаний спричинити третю і найсуттєвішу революцію в світогляді, після коперніканства і дарвінізму [6].

Заслугою Фрейда є те, що він своїми дослідженнями прокладав шлях до пізнання ролі тих факторів, що належать до біологічної природи чоловіка і жінки, в соціальному житті людей. У гендерному аспекті пізнання ролі зазначених факторів надзвичайно важливе для адекватного правового регулювання соціальної поведінки чоловіків і жінок.

Але в нашому випадку, можливо, Фрейд і припустився певної помилки, приписуючи неусвідомленим феноменам психіки чоловіка і жінки, які мають біологічну природу, антисоціальний характер. З цього він робив висновок, що дані феномени приречені пригнічуватись в умовах суспільного життя людей. Але згідно з принципом соціального натуралізму біологічне має не антисоціальний, а протосоціальний характер, тобто біологічна природа є "матерією", з якої утворюється соціальна форма. Отже, не всі сексуальні інстинкти чоловіків і жінок мають пригнічуватись державою, правом, мораллю, релігією, мистецтвом і т.д., а, можливо, лише ті, що проявляються протиприродно, тобто у вигляді збочень і т.д.

Таким чином, фрейдизм може бути придатним як методологія гендерних досліджень в тих межах, в яких він не суперечить принципу соціального натуралізму.

Тому в гендерному аналізі кримінального права має звертатися увага на те, що кримінальне право повинно адекватно реагувати на поведінку чоловічу та жіночу, виходячи з того, що ця поведінка зумовлюється особливостями сексуальної природи чоловіка і жінки.

1. Волощенко А.В. Правовой нигилизм: общетеоретическая характеристика. – Х., 2005. – 104 с.
2. Игошев К.Е. Типология личности преступника и мотивация преступного поведения. – Горький, 1974. – 138 с.
3. Коток І.І., Костенко О.М. Кримінальне, кримінально-процесуальне та кримінально-виконавче законодавство України. Гендерна експертиза. – К., 2004. – С. 61–80.
4. Марцинкевич А., Романішин В., Логінова С. Права людини та громадянина і судово-правова реформа // Право України. – 1999. – № 6. – С. 32–35.
5. Фрейд З. Будущее одной иллюзии / Пер. с нем. – Тбилиси: Мерани, 1991. – 249 с.
6. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции. – М.: Наука, 1995. – 456 с.
7. Фрейд З. По ту сторону принципа удовольствия / Пер. с нем. – М.: "Прогресс"; "Литера", 1993. – 569 с.
8. Фрейд З. Тотем и табу: Психология первобытной культуры и религии. – СПб.: Алетейя, 2000. – 222 с.
9. Фрейд З. Я и Оно: Труды разных лет / Пер. с нем. – Тбилиси: Мерани, 1991. – 398 с.